

MEB 10. Sınıf Coğrafya 1. Ünite Açık Uçlu Sınav Soruları ve Cevap Anahtarı

1. Soru: Coğrafi Bakış Açısının Tanımı ve Temel Soruları

Soru: Coğrafya disiplinine özgü bir perspektif olan **coğrafi bakış** nedir? Coğrafi bakış açısına sahip bir birey mekânı anlamak için hangi temel soruları sorar?

Cevap: Coğrafi bakış; coğrafi olay ve olguları mekânsal bağlamda ele almayı, bunların dağılımını, nedenlerini ve sonuçlarını yerel, bölgesel ile küresel boyutlarda değerlendirmeyi gerektiren analitik bir düşünme biçimidir. Dünyayı ve çevreyi anlamak amacıyla "**Nerede?**", "**Neden orada?**" ve "**Nasıl?**" sorularını sorarak mekânı merkeze alır ve insan-doğa ilişkisini bütüncül bir şekilde inceler.

2. Soru: Coğrafi Bakışın Temel Bileşenleri

Soru: Mekân okuryazarlığının temelini oluşturan **coğrafi bakışın temel bileşenleri** nelerdir? Yazınız.

Cevap: Bireylerin mekânsal analiz yapabilmesini sağlayan coğrafi bakışın temel bileşenleri; **mekânsal düşünme, ölçek bilinci, yer ve mekân algısı, insan-çevre etkileşimi** ve **coğrafi bağlantılar**dır.

3. Soru: John Snow ve 1854 Londra Kolera Salgını Vakası

Soru: 1854 yılında Londra'nın Soho bölgesinde yaşanan kolera salgınında John Snow'un yürüttüğü çalışma, coğrafi bakış açısının ve mekânsal analizin tıp/sağlık alanındaki önemini nasıl kanıtlamıştır?

Cevap: John Snow, salgına bağlı ölümlerin yaşandığı yerler ile içme suyu kuyularının konumlarını harita üzerinde eşleştirerek salgının kaynağının kirlı su kuyusu olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışma; olayların mekânsal dağılışını ve bağlantılarını haritalandırıp analiz etmenin sorunların çözümünde hayati bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

4. Soru: Edebî Metinlerde Coğrafi Unsurlar (Abdurrahim Karakoç Şiiri)

Soru: Abdurrahim Karakoç'un "*Anadolu Sevgisi*" şiirinde geçen "*dağlar*", "*yayalar*", "*ovalar*", "*mavi sular*" ve "*kerpiç evler*" öğeleri coğrafya biliminin hangi ana bölümleriyle ilişkilendirilebilir?

Cevap: Şiirde yer alan dağ, yayla, ova ve mavi sular (akarsular) yeryüzünün fiziki yapısını inceleyen **Fiziki Coğrafya** (Jeomorfoloji ve Hidrografya) ile ilişkilidir. Kerpiç evler, köyler, ekin ekilmesi ve kağnılar ise insan faaliyetlerini ve yerleşmeleri inceleyen **Beşerî ve Ekonomik Coğrafya** (Yerleşme ve Tarım Coğrafyası) alanına girmektedir.

5. Soru: İnsan-Mekân Etkileşiminde Mekânın Farklı Kullanım Amaçları

Soru: İnsanların günlük hayatlarında coğrafi unsurlarla etkileşimine örnek olarak gösterilen **Keban Barajı (Elazığ)**, **Muğla tarım alanları**, **Varda Köprüsü (Adana)** ve **Konyaaltı Plajı (Antalya)** mekânlarının hangi coğrafi fonksiyonlarla kullanıldığını yazınız.

Cevap: Bu mekânlar insan ihtiyaçlarına göre şu fonksiyonlarla kullanılmaktadır:

- **Keban Barajı:** Enerji üretimi.
- **Muğla tarım arazileri:** Tarımsal üretim.
- **Varda Köprüsü:** Ulaşım.
- **Konyaaltı Plajı:** Turizm faaliyeti.

6. Soru: Marmara Gölü'nün Kuruma Nedenleri

Soru: Manisa sınırlarında yer alan Marmara Gölü'nün 2022 yılında tamamen kurumasına yol açan **doğal ve beşerî faktörler** nelerdir?

Cevap: Gölün kurumasına yol açan **doğal faktör** yaşanan şiddetli kuraklık ve gölü besleyen yağışlar ile yüzeysel akışların azalmasıdır. **Beşerî faktör** ise besleme kanallarından gelen su miktarının düşmesine rağmen tarımsal sulama amacıyla gölden aşırı ve bilinçsiz miktarda su çekilmesidir.

7. Soru: Marmara Gölü'nün Kurumasının Sosyoekonomik Sonuçları

Soru: Marmara Gölü'nün kuruması yakın çevresinde yaşayan insanların sosyoekonomik ve toplumsal hayatında ne tür olumsuzluklara neden olmuştur?

Cevap: Su miktarının azalması ve su kalitesinin düşmesi sonucu balıklarda hastalıklar belirmiş ve bölgedeki **balıkçılık faaliyeti son bulmuştur**. Ayrıca gölün çekilen alanlarında yapılan tarımsal faaliyetler **biyoçeşitlilikte tahribata** yol açmış, kurumuş göl arazisinin yerel halk tarafından paylaşımında sorunlar yaşanarak **toplumsal gerginlikler** ortaya çıkmıştır.

8. Soru: Marmara Gölü Vakası Üzerinden Sürdürülebilirlik

Soru: Coğrafi bakış açısı çerçevesinde Marmara Gölü gibi sulak alanların korunması ve ülke kaynaklarının **sürdürülebilir kullanımı** için ne tür önlemler alınmalıdır?

Cevap: Su bütçesi dengesi gözetilerek sulama amaçlı aşırı su çekimi kontrol altına alınmalı, tarımda damla sulama gibi tasarruflu tekniklere geçilmeli, gölü besleyen derelerin su akışı korunmalı ve doğal çevrenin tüm canlılar için bir yaşam alanı olduğu bilinciyle koruma politikaları uygulanmalıdır.

9. Soru: Aral Gölü Felaketi ve Beşerî Müdahale

Soru: Kazakistan ve Özbekistan sınırlarında yer alan Aral Gölü'nde 1989-2018 yılları arasında yaşanan devasa boyuttaki kuruma felaketinin temel beşerî nedeni nedir?

Cevap: Aral Gölü'nü besleyen ana akarsuların (Ceyhun ve Seyhun) sularının, bölgedeki pamuk tarlalarını sulamak amacıyla aşırı miktarda yönünün değiştirilmesi ve kanallara aktarılması gölün kurumasına neden olan temel beşerî müdahaledir.

10. Soru: Aral Gölü'ndeki Değişimin Çevresel ve İklimsel Etkileri

Soru: Aral Gölü'nün kuruması bölgenin doğal çevresinde ve iklim koşullarında hangi belirgin değişimlere yol açmıştır?

Cevap: Göl tabanının kurumasıyla geniş tuzlu çöl alanları oluşmuş, rüzgârlarla taşınan tuz ve kimyasal toz fırtınaları çevredeki ekosistemleri zehirlemiştir. Gölün düzenleyici etkisi ortadan kalktığı için bölgede karasallık artmış, kışlar daha soğuk, yazlar daha sıcak ve kurak hâle gelerek yerel iklim olumsuz etkilenmiştir.

10. Soru: Deepwater Horizon Petrol Platformu Kazası (2010)

Soru: 2010 yılında Meksika Körfezi'nde gerçekleşen Deepwater Horizon patlaması sonucunda denize sızan petrolün **doğal çevre ve deniz ekosistemi** üzerindeki zararlarını açıklayınız.

Cevap: Patlama sonucu 49 milyon varil petrol 149.000 km²'lik deniz alanına yayılmıştır. Bu felaket nedeniyle 1700 kaplumbağa, 1400 balina ve yunus karaya vurmuş, yaklaşık 800 kuş ölmüş ve deniz altı petrol yatağından sızan petrol kıyı şeridindeki biyoçeşitliliğe ağır zararlar vermiştir.

12. Soru: Deepwater Horizon Felaketinin Beşerî Ortama Etkiler

Soru: Meksika Körfezi'ndeki petrol sızıntısı felaketi kıyı bölgesindeki **beşerî ve ekonomik hayatı** nasıl etkilemiştir?

Cevap: Kazada 11 insan hayatını kaybetmiş, 17 insan yaralanmıştır. Petrolün geniş kıyı şeridini kaplaması bölgedeki ticari balıkçılığı durdurmuş, turizm gelirlerine darbe vurmuş, kıyı yerleşmelerinde ekonomik kayıplara ve deniz ürünleri tüketimi ile kıyı kullanımı açısından insan sağlığı risklerine yol açmıştır.

13. Soru: Süveyş Kanalı Kazası ve Küresel Coğrafi Bağlantılar

Soru: Süveyş Kanalı'nın coğrafi konumu göz önüne alındığında, bir yük gemisinin karaya oturmasıyla kanalın ulaşımına kapanmasının **küresel ticaret ve enerji sevkiyatı** üzerindeki etkileri nelerdir?

Cevap: Süveyş Kanalı, Akdeniz ile Kızıldeniz'i birleştirerek Avrupa ve Asya arasındaki en kısa deniz yolunu oluşturur. Kanalın kapanması ham petrol ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) sevkiyatını durdurarak küresel enerji krizine, tedarik zincirlerinin aksamasına ve uluslararası pazarlarda büyük ekonomik zararlara yol açmıştır.

14. Soru: Süveyş Kanalı'nın Stratejik Konumu

Soru: Süveyş Kanalı hangi denizler ve kıtalar arasında yer alarak jeopolitik ve jeoekonomik açıdan kritik bir düğüm noktası oluşturmaktadır?

Cevap: Süveyş Kanalı, Mısır topraklarında bulunup **Akdeniz ile Kızıldeniz'i** birbirine bağlamakta; **Afrika ile Asya** kıtaları arasında stratejik bir geçiş noktası sunmaktadır.

15. Soru: Antroposen Çağı ve İnsanın Topoğrafyayı Şekillendirici Rolü

Soru: Günümüz jeolojik devresi için kullanılan **Antroposen** kavramı neyi ifade eder? İnsanın topoğrafyayı doğrudan şekillendirmesine Hollanda'dan bir örnek veriniz.

Cevap: Antroposen; artan insan nüfusu ve ekonomik faaliyetlerin yeryüzü üzerinde baskın bir şekillendirici güç hâline geldiği insan çağını ifade eder. Hollanda'da insanların deniz kıyılarına setler çekip suları kurutarak tarım ve yerleşme amacıyla elde ettikleri **"polder"** arazileri, insanın topoğrafyayı değiştirmesine somut bir örnektir.

16. Soru: İnsan-Mekân-Zaman İlişkisi

Soru: Coğrafi olay ve olguların incelenmesinde **insan, mekân ve zaman** arasındaki dinamik ilişkiyi açıklayınız.

Cevap: Mekân sabit bir yapı değildir; zaman içinde insanların teknolojik gelişimi, nüfus artışı ve ekonomik faaliyetlerine bağlı olarak sürekli değişime uğrar. İnsan mekânı şekillendirirken, değişen mekân da insanın yaşam tarzını, ekonomik kararlarını ve geleceğini yeniden biçimlendirir.

17. Soru: Coğrafi Bakışın Doğayı Koruma Bilincine Katkısı

Soru: Bir coğrafi olaya coğrafi bakış açısıyla yaklaşmak bireye doğayı koruma ve sürdürülebilirlik açısından hangi kazanımları sağlar?

Cevap: Coğrafi bakış; bireyin doğayı sadece faydalanılacak bir kaynak olarak değil bir ekosistem olarak görmesini sağlar. Doğadaki tüm canlıların yaşam haklarını savunma, çevreyle barışık olma, doğal güzellikleri tanıyıp koruma ve ülke kaynaklarını gelecek nesillere aktaracak şekilde sürdürülebilir kullanma bilinci kazandırır.

18. Soru: Coğrafi Sorgulama Becerisi ve İlkeleri

Soru: Bir coğrafyacının mekânsal bir olguyu araştırırken kullandığı coğrafi sorgulama basamakları nelerdir?

Cevap: Coğrafi sorgulamada öncelikle olgunun Nerede olduğu (konum) tespit edilir, Neden orada olduğu (nedensellik) araştırılır, Başka alanlarla Nasıl bir ilişkisi ve dağılışı olduğu (karşılıklı ilgi ve dağılışı) analiz edilir ve Zaman içindeki değişimi değerlendirilir.

19. Soru: Çevresel Felaketlerin Önlenmesinde Coğrafi Bilginin Rolü

Soru: Aral Gölü'nün kuruması veya Meksika Körfezi petrol sızıntısı gibi olaylar göz önüne alındığında, **mekânsal analiz ve coğrafi bilgi** çevresel felaketlerin önlenmesinde nasıl bir rol oynar?

Cevap: Coğrafi bilgi ve mekânsal analizler; doğal ve beşerî süreçlerin taşıma kapasitesini, hassas ekosistem sınırlarını ve olası risk bölgelerini önceden tespit etmeyi sağlar. Böylece hatalı arazi kullanım kararlarının ve çevre felaketlerinin önüne geçilmesinde stratejik planlama imkânı sunar.

20. Soru: Örnek Olay İncelemelerinde Coğrafi Analiz

Soru: MEB ders kitabındaki örnek olaylarda (Marmara Gölü, Aral Gölü, Süveyş Kanalı) görüldüğü üzere, yerel veya bölgesel bir olayın **küresel ölçekteki etkileri** coğrafi bakışın hangi ilkesi veya bileşeni ile açıklanır?

Cevap: Bu durum coğrafi bakışın **"ölçek bilinci"** ve **"coğrafi bağlantılar"** bileşenleri ile açıklanır. Yerel düzeyde meydana gelen bir değişim (örneğin Süveyş Kanalı'nın tıkanması veya bir gölün kuruması), coğrafi bağlantılar aracılığıyla bölgesel ve küresel ölçekte ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlar doğurabilmektedir.